

ЕКОНОМІЧНА ТА СОЦІАЛЬНА ГЕОГРАФІЯ І ТУРИЗМ

УДК 911.3

DOI: 10.18524/2303–9914.2021.1(38).234646

Г. І. Дениsik¹, доктор геогр. наук, професор**А. Г. Кізюн²**, канд. геогр. наук, доцент**Л. В. Атаман¹**, канд. геогр. наук, ст. викладач**В. С. Канський¹**, канд. геогр. наук, ст. викладач**М. О. Шмагельська³**, канд. геогр. наук, доцент¹Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, кафедра географії, вул. Острозького, 32, м. Вінниця, 21001, Україна
ataman2412@gmail.com²Вінницький торговельно-економічний інститут КНТЕУ, кафедра туризму та готельно-ресторанної справи вул. Соборна, 87, м. Вінниця, 21100, Україна³Вінницький кооперативний інститут вул. Академіка Янгеля, 59, м. Вінниця, 21009, Україна

РЕГІОНАЛЬНІ КОНСТРУКТИВНО-ГЕОГРАФІЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ У ГОСПОДАРСЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ МІСЦЕВИХ ГРОМАД

Розглянуто проблему раціонального використання регіональних та місцевих особливостей природних умов і природних ресурсів у розбудові сучасних громад; зазначено, що конструктивно-географічні й конструктивно-ландшафтознавчі дослідження у цьому процесі мають вирішувати завдання раціонального природокористування у межах території кожної громади. У зв'язку з активним реформуванням сучасного господарства необхідно поступово відходити від стандартних методів використання природних ресурсів, повсюдно враховувати їх регіональні й місцеві особливості, традиції та звичаї господарського освоєння. Це стосується будь-якого регіону України. Як приклад – розглянуто Поділля, а у його межах детальніше Середнє Придністер'я. Показано, що своєрідну, часто й унікальну, природу та ландшафт Середнього Придністер'я зараз використовують не раціонально, без врахування їх регіональної та місцевої специфіки. Зазначено, що конструктивно-географічні дослідження дали змогу розробити план раціонального використання місцевими громадами природних ресурсів Середнього Придністер'я з врахуванням їх специфіки, історичних традицій, звичаїв та сучасних потреб. Він включає як відновлення традиційних та ефективних у минулому (виноробство, садівництво, тутівництво, виробництво тютюну), реконструкцію сучасних окремих галузей господарства та розвиток нових (рекреація, екстремальний туризм, сучасні народні промисли). Врахування регіональних та місцевих особливостей природних умов і ресурсів не лише Середнього Придністер'я, але й

будь-якого регіону України – це один із напрямів до розквіту місцевих громад, збереження та раціонального використання природи і ландшафту їх територій.

Ключові слова: Поділля, Середнє Придністер'я, регіон, конструктивно-географічні дослідження, місцеві громади, раціональне природокористування.

ВСТУП

Упродовж тисячоліть людина постійно використовувала й облаштовувала геокомпоненти і ландшафтні комплекси у відповідності зі своїми традиціями природокористування, господарськими потребами та виробничими можливостями – історично формувались антропогенні геокомпоненти й антропогенні ландшафти. Їх своєрідність визначалась як регіональними, так і місцевими природними умовами й ресурсами, типом господарського використання і культурою етносу, який живе і працює у придатному для нього ландшафті. Сформовані у процесі життєдіяльності сучасні природа і ландшафти є основними об'єктами дослідження, відповідно конструктивної географії та конструктивного ландшафтознавства. Хоча вони й тісно взаємозалежні, однак їх необхідно чітко розмежувати (Денисик, 2014).

На початку ХХІ ст. конструктивно-географічні й конструктивно-ландшафтознавчі дослідження в Україні активізувались, з явною перевагою останніх (Руденко, Лісовський, & Маруняк, 2020). У результатах (здебільшого сумісних) цих досліджень частково враховано регіональні і, як правило, не задіяні місцеві особливості природних умов і ландшафтів. Це суттєвий недолік досліджень географів і ландшафтознавців, особливо в умовах сучасної реорганізації регіональних та місцевих громад, надання їм права використовувати значні кошти на поліпшення раціонального природокористування й охорони ландшафтів територій життєдіяльності. Можливості впровадження конструктивно-географічних і конструктивно-ландшафтознавчих досліджень у господарську діяльність місцевих (районних і сільських) громад розглянемо на прикладі Середнього Придністер'я.

Мета дослідження – обґрунтувати шляхи раціонального використання регіональних та місцевих особливостей природних умов та ресурсів у розбудові господарської діяльності районних і сільських громад Поділля, зокрема унікального за природними умовами Середнього Придністер'я.

МАТЕРІАЛИ ТА МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Для підготовки статті використано публікації вітчизняних та зарубіжних вчених в області конструктивної географії і ландшафтознавства із зазначеної проблеми, матеріали Вінницького обласного архіву, польових конструктивно-географічних досліджень упродовж 2010–2020 років. Методи: порівняльно-географічний, статистичний, аналізу і синтезу та узагальнення. Для аналізу динаміки процесів децентралізації і значності формування об'єднаних тери-

торіальних громад в межах Середнього Придністер'я використано принцип історизму. Порівняльно-географічний підхід дозволив дослідити просторові відмінності регіональних конструктивно-географічних досліджень у господарській діяльності місцевих громад.

Географічні і ландшафтознавчі дослідження завжди були, є і будуть конструктивними. Складність і вартість проведення таких досліджень часто зумовлювали їх нерівномірний розвиток. Теоретичні основи регіональних конструктивно-географічних досліджень в Україні закладено в 90-х роках ХХ ст. у першому томі (Маринич, & Паламарчук, 1990) запланованої серії праць, присвячених конструктивно-географічним проблемам раціонального природокористування. Планували – кожному природно-господарському регіону України присвятити один том, зокрема й Поділля. Однак, зміни, що проходили в Україні у 90-х роках ХХ ст. не дали можливості опублікувати зібраний і уже, переважно, опрацьований та підготовлений до друку матеріал.

Наприкінці 90-х – початку ХХІ ст. у зв'язку з активними дослідженнями антропогенних геокомпонентів і ландшафтів та необхідністю вирішення різноманітних господарських й екологічних проблем, розпочалися конструктивно-географічні та конструктивно-ландшафтознавчі вишукування. Частина з них була регіональними і відображені у відповідних монографічних виданнях (Денисик, 2007; Самойленко, & Іванов, 2015). Більше того, упродовж минулих двадцяти років вперше в Україні опублікована оригінальна серія монографій під загальною назвою «Антропогенні ландшафти Поділля», де конструктивно-географічні (частково) й конструктивно-ландшафтознавчі дослідження здійснено з врахуванням природи і ландшафтів окремо взятого регіону України – Поділля (Денисик, 2005–2020). Однак, і у цій серії монографій переважають узагальнені відомості про регіональні особливості природи і ландшафтів Поділля та частково розглянута їх місцева специфіка й можливості господарського освоєння.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ТА ЇХ ОБГОВОРЕННЯ

На початку ХХІ ст. проблема раціонального використання наявних природних ресурсів в Україні, формування культурних, на основі антропогенних, ландшафтів набуває нових тривожних аспектів, через поступовий, однак постійний прояв небажаних процесів і явищ, що їх супроводжують. Це зумовлено не лише негараздами які спіткали світ й Україну, але й численними реформами, які інколи не продумано впроваджують у процес життєдіяльності людей. Кожна реформа має як позитивні, так і негативні сторони. Як приклад – реформа децентралізації. Позитивне – люди нарешті отримали можливості використовувати належні їм кошти для розвитку громади і часто це вдається; негативні – наявні кошти, а відповідно й місцеві ресурси, у багатьох випадках використовують нераціонально. Останнє зумовлено тим, що місцеві громади, особливо їх керівники (часто й гарні господарники) не завжди мають реальне

уявлення про специфіку природних умов і ресурсів територій громад і, здебільшого, використовують їх стандартно, як усі, зокрема у межах Поділля – під польові сільськогосподарські культури. В окремих випадках це легше, особливо коли керівник районної державної адміністрації проживає в обласному центрі, за 60–80, або і 120 км від району, який він очолює (випадки не одині). У таких та інших випадках сільським, містечковим та, особливо, районним громадам й, в першу чергу, їх керівникам, необхідна підтримка географів та ландшафтознавців. Це мають бути не якісь особливі вказівки, а науково обгрунтована «дорожня карта», своєрідні поради щодо раціонального природокористування з врахуванням специфіки регіональних і місцевих природних умов і ресурсів. Здійснені у цьому напрямі упродовж 2010–2020 рр. дослідження та їх результати обговорені на історико-краєзнавчих конференціях окремих адміністративних районів Вінницької області (Денисик & Кізюн, 2017; Денисик, 2018), а також із низкою керівників місцевих рад різних рангів. Це дало можливість розробити для одного із регіонів Поділля – Середнього Придністер'я та окремих його адміністративних районів і сільських рад, своєрідну програму нестандартного, однак наближену до оригінальної природи та етнокультури Середнього Придністер'я, сучасного раціонального господарювання. Нова перспективна програма (або дорожня карта, перспективний план, можливі й інші назви) включає в себе такі напрями діяльності, особливо необхідні для новообраних керівників місцевих, сільських, містечкових і районних громад Середнього Придністер'я:

– *не більше одного-двох тижнів на початкове загальне пізнання природи, населення, господарства і культури довіреної місцевої громади (району, містечка, села) шляхом вивчення та аналізу доступних літературно-картографічних матеріалів.* Це дасть змогу познайомитися з небайдужими людьми, які раніше або зараз реально й обгрунтовано вирішують наявні проблеми громад, і через них залучити до цього процесу інших фахівців, науковців і практиків. На базі наявного у громаді, особливо району відповідного (школи, коледжу, табору, санаторію тощо) закладу, провести 2–3 денний або тижневий семінар, де вислухати й обговорити думки та ідеї всіх учасників щодо розвитку громади, запропонувати свій шлях дій (дорожню карту) наявної місцевої громади;

– *разом з науковцями обгрунтувати і створити на території місцевої громади екомережу.* Це не тому, що географи займається розбудовою екомережі, а тому що можливо краще за інших розуміють значимість екомережі для подальшого господарського розвитку території місцевої громади. Наявність екомережі дасть можливість чітко усвідомити які природні й територіальні ресурси (землі) громади можна активно використовувати зараз і у майбутньому, а які не можна чіпати заради майбутніх поколінь, щоб згадували «не злим тихим словом». Екомережа суттєво послабить апетити сучасних любителів наживи, нераціонального використання природних ресурсів. На основі екомереж

придністерських районів у подальшому можна буде створити Дністерський національний парк (можлива й інша назва), що позитивно вплине й на розвиток окремих галузей господарства – рекреації, туризму, народних промислів тощо. Цей процес уже розпочався. Створено проекти екомереж Муровано-Куриловецького, Могилів-Подільського районів, м. Ямполь та розпочато роботу над екомережею Ямпільського району;

– *розпочати активно, навіть прискореними темпами, розвивати нетрадиційні зараз, але звичайні в минулому для Середнього Придністер'я галузі господарства, які найбільш повно і ефективно використовують наявні тут своєрідні природні умови і ресурси, традиції та звичаї.* Серед них:

а) *виноградарство і виноробство.* Не зрозуміло: чому є такі бренди як «Кримські вина», «Молдавські вина» та інші і до цього часу немає «Придністерських вин» та їх місцевих різновидів. Виноградарство на Середньому Придністер'ї розвивається з найдавніших часів. Різноманіття сортів винограду тут таке, що уже давно можна було (і необхідно) створити заповідну плантацію місцевих сортів, а досвіду вирощування винограду і виноробства, що на Придністер'ї передається із покоління в покоління, можуть позаздрити професіонали-виноградарі. Необхідно суттєво збільшити площі плантацій місцевих сортів винограду, побудувати відповідної потужності сучасні виноробні заводи у кожному адміністративному районі або один завод на сумісних межах районів та, використовуючи місцевий досвід і традиції виноробства, започаткувати придністерські бренди вин. При цьому врахувати і можливості переробки відходів виноробства, зокрема кісточок (олія), жмиху, а також випуск різноманітних соків з винограду, родзинок тощо;

б) *виробництво литого цукру.* Звичайного цукру-піску у нас достатньо і поки що великої проблеми з ціною немає. Вистачає і цукру-рафінаду пресованого колотого, який одержують з брусків цукру-рафінаду у вигляді колотих грудок масою 5,5 і 7,5 або 15 г. Подібний до нього цукор-рафінад пресований колотий з властивостями литого. Він має таку ж форму і розміри, однак міцність його вища – 35 проти 30 кг/см² і триваліша розчинність – 1 см³ за 7 хв проти 6 хв. Два останніх види цукру-рафінаду у побуті використовують менше. Виробництво литого і пресованого цукру рафінаду в Україні майже немає, хоча за кордоном він ціниться дорого. У порівнянні з цукром-піском і звичайним цукром-рафінадом – у 3–4 рази.

Поділля завжди славилось вирощуванням цукрових буряків і виробництвом цукру, за що його тривалий час називали «цукровим Донбасом». Однак, на початку ХХІ ст. лише на Вінниччині із 42 наявних у минулому заводів з виробництва цукру, залишилось тільки 4. Можливо багато «цукрових» заводів і не потрібно, але шукати шляхи для виробництва привабливіших і значно дорожчих за кордоном видів цукру – необхідно (Денисик, Стефанков, Чиж, 2019);

в) *вирощування тутових дерев (морви), тутівництва.* Ще в середині минулого сторіччя (50–70 роки) тутівництво у межах Середнього Придністер'я було

широко розповсюджено і давало значні прибутки. Про це свідчать не лише архівні матеріали, але й залишки занедбаних насаджень тутових дерев, що й зараз зустрічаються на схилах долин річок, балок, а іноді й терасах Дністра. Тобто досвід є, однак підхід до тютівництва необхідний інший, з врахуванням не лише своїх потреб, але й інших держав, що у цьому зацікавлені. Як приклад – Китай. У Китаї тютівництво, крім традиційного, частково набуло іншої якості у зв'язку із введенням у кокони мікроорганізмів, що надають волокнам унікальних якостей. Тканини із таких волокон почали широко використовувати у космічній галузі і вони надзвичайно дорогі. Чому не спробувати зв'язатись з китайським посольством у Києві, розповісти й показати китайцям можливості розвитку тютівництва на Середньому Придністер'ї? Це лише один з прикладів;

г) *садівництво*. Ця галузь завжди на Середньому Придністер'ї приносила гарні прибутки. Почала активно (переважно на ентузіазмі місцевих жителів) розвиватися й на початку XXI ст. Однак, підтримка держави необхідна у зв'язку з тим, що Середнє Придністер'я вийшло на перше місце в Україні за площами і продуктивністю садів. У сучасних садах вирощують, переважно, запозичені високопродуктивні сорти яблук, груш, слив, абрикос тощо. Варто подумати і про унікальні місцеві сорти, яких з кожним роком стає менше та створити з них заповідний сад. У 1901 році знавець і дослідник подільських садів М. І. Кічунов зазначав: «Про те, що плідівництво в Подільській губернії ведеться здавна, свідчить значне різноманіття суто місцевих сортів, виникнення яких так чи інакше потребує надзвичайно довгочасної культури і тривалого періоду років» (Кічунов, 1901, с. 12); у межах Поділля «багато прекрасних садів, у яких акліматизовано більше 500 сортів одних груш і яблунь» (Денисик, 2014, с. 14). Упродовж XIX – початку XX ст. Подільські сади здавали в оренду татарам, грекам, вірменам. Їхню продукцію і саджанці (близько 10 тисяч щороку) вивозили у Полтавську, Воронежську, Тверську, Петербурзьку та інші губернії. Наприкінці XIX ст. під садами в Подільській губернії було зайнято 26125, а в 1913 році – 40000 десятин (43 600 га), що складало майже один відсоток її території (Денисик, 2014). До речі, з місцевих сортів яблук, груш, слив, вишень, абрикос тощо, значно кращі й сухофрукти. Не менш прибутковими на Середньому Придністер'ї є й горіхові сади;

д) *вирощування тютюну й власне виробництво цигарок*. Як для науковців-географів, що тісно співпрацюють з екологами, таке виробництво виокремлювати здається некоректним. Однак, потрібно виходити з реалій сьогодення. Скільки можна завозити, й досить часто нелегально, з Молдови цигарки та вино, якщо їх можна виробляти і значно кращої якості, у нас? Досвід вирощування тютюну на Середньому Придністер'ї неабиякий. На початку і в середині XX ст. майже на кожній присадибній ділянці вирощували запашний тютюн, частково і в окремих колгоспах. Відродження цієї галузі принесе значні прибутки;

е) *вирощування лікарських рослин*. Такого різноманіття трав, зокрема, й лікарських, як на Середньому Придністер'ї, у межах рівнинної частини України

немає. Природа сама підказує, що цей регіон є унікальним для вирощування лікарських трав. За своїми властивостями вони не поступаються, а здебільшого і кращі, за лікарські трави вирощені в інших регіонах України. Лікарські рослини Середнього Придністер'я необхідно виводити на європейський і світовий ринки, створювати відповідні бренди. Решту територій місцевих громад, особливо вододільних та слабо покатих поверхонь плакорів, доцільніше використовувати для вирощування цукрових буряків, кукурудзи, соняшнику та озимої пшениці.

– **активно розбудовувати туристично-рекреаційну сферу з особливою увагою до екстремальних видів туризму**, а саме:

а) *пішохідного*. Для його розвитку необхідна наявність важко прохідних місцевостей: крутих схилів (за К. І. Геренчуком – Середнє Придністер'я, то «низькогірний» ландшафт); лісових хащ, які презентують лісові «стінки» долини Дністра та його приток; відповідного субстрату на маршрутах: стежки з піску, каміння, перезволожені стежки або їх комбіновані види тощо. У базових на маршрутах селах Середнього Придністер'я є можливість домовитись із місцевими жителями про відпочинок або ночівлю туристів, особливо старшого віку, з апробацією місцевої кухні;

б) *кінного*. Необхідна база для початку організації кінного туризму є – майже у кожному селі Середнього Придністер'я є частково занедбані або зруйновані тваринницькі ферми. Окремі з них зайняті під ранчо, де почали розводити коней. Однак, при цьому необхідно враховувати, що кінний туризм на базі ранчо розташованих на рівнинному вододілі і в каньйоноподібній долині річки, в окремих випадках буде відрізнятися, інколи навіть суттєво;

в) *велосипедного*. Наявність щільної мережі доріг, дорожніх серпантинів з різним покриттям та «низькогірний» рельєф, створюють необхідні умови для розвитку у межах Поділля, особливо Середнього Придністер'я, велосипедного туризму, який поступово можна урізноманітнити маршрутами з використанням скутерів, квадроциклів тощо;

г) *скелелазіння або мініальпінізму*. Після Карпат Середнє Придністер'я найкращий в Україні регіон для розвитку мініальпінізму, особливо дитячого. Для нього тут мальовничі й оригінальні, однак важкодоступні, скельні масиви на схилах Дністра в околицях сіл Нагоряни та Лядова Могилів-Подільського району, села Біла та інших Ямпільського району Вінницької області, стрімкі стінки окремих глибоких кар'єрів, які усе частіше стихійно використовуються для тренувань з альпінізму;

д) *польотів на повітряних кулях, дельтапланеризму*. Це види екстремального туризму й рекреації, які почали активно розвиватися на Середньому Придністер'ї. Уже традиційними стали щорічні весняні та осінні свята з польотами на повітряних кулях над оригінальним каньоном річки Смотрич і м. Камянець-Подільський у Хмельницькій області та свято «Крила Дністра», що організовує на початку літа Могилів-Подільська районна рада в околицях

с. Нагоряни. Тут повітряні екскурсії над оригінальним ландшафтом долини Дністра, залишають незабутні враження у людей різних вікових категорій (Кізюн, 2016).

ВИСНОВКИ

Активізація конструктивно-географічних та конструктивно-ландшафтознавчих досліджень на початку ХХІ ст. зумовлена не лише теоретичними особливостями цих наук, але й запитам практиці, що зумовлені впровадженням низки реформ. Одна із них – реформа децентралізації, що призвела до активного формування місцевих громад із власними коштами та можливостями самостійного використання наявних природних умов і ресурсів, однак використовують їх типово, без врахування наявної регіональної та місцевої специфіки. У таких умовах конструктивно-географічні дослідження необхідно проводити з метою розробки для місцевих громад своєрідних господарських планів раціонального природокористування. Один із таких представлено для місцевих громад Середнього Придністер'я. Це план розбудови місцевої громади з використанням можливостей регіональної і місцевої специфіки природних умов і ресурсів їх територій. У ньому враховано історичні особливості розвитку громад, їх сучасний стан, та спрогнозовано перспективу раціональної розбудови. У межах Середнього Придністер'я необхідно суттєво перебудувати сучасне господарство, формувати його структуру у відповідності з оригінальною природою і ландшафтом цього регіону, поступово вводити нетрадиційні для Середнього Придністер'я, однак прибуткові у майбутньому галузі. Відхід від уже усталених тут загальних стандартів розвитку господарства призведе не лише до розквіту місцевих громад, але й збереження унікальної природи Середнього Придністер'я.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

- Денисик Г.І. Антропогенні ландшафти Поділля. Серія із 10 книг / заг. ред. Денисик Г.І. Вінниця: Теза-Едельвейс, 2005–2020.
- Денисик Г.І. Природничка географія Поділля. Вінниця: ЕкобізнесЦентр, 2014. 184 с.
- Денисик Г.І. Середнє Придністер'я / ред. Г.І. Денисика. Вінниця: Гіпаніс, 2007. 431 с.
- Денисик Г.І. Антропогенне ландшафтознавство. Частина І. Глобальне антропогенне ландшафтознавство. Вінниця: Вінницька обласна друкарня, 2014. 334 с.
- Денисик Г.І., Стефанков Л.І., Чиж О.П. Географи України – місцевим громадам (на прикладі Середнього Придністер'я). Регіональні проблеми України: географічний аналіз та пошуки шляхів вирішення: матеріали VIII Всеукраїнської науково-практичної конференції / За заг. ред. І. Пилипенка, Д. Мальчикової. Херсон: Видавничий дім, «Гельветика». 2019. С. 98–101.
- Денисик Г.І. Природа Ямпільського району: пригірські ознаки, раціональне використання // Перша Ямпільська науково-практична конференція. Ямпіль-Вінниця: ПП Балюк І.Б., 2018. 287 с.
- Денисик Г.І., Кізюн А.Г. Екстремальний туризм Подільської Могилівщини // Шоста Могилів-Подільська науково-красназнавча конференція. Вінниця: ПП Балюк І.Б., 2017. 436 с.
- Кічунов Н.И. Плодоводство в Подольской губернии. СПб. Б.в., 1901. 97 с.
- Кізюн А.Г. Природні умови розвитку екстремального туризму у межах Поділля. Наукові записки ВДПУ. Серія: Географія. Вінниця, 2016. Вип. 28. С. 178–185.

Маринич А. М., Паламарчук М. М. Конструктивно-географические основы рационального природопользования в Украинской ССР: теоретические и методические исследования / отв. ред. Маринич А. М., Паламарчук М. М. К.: Наукова думка, 1990. 200 с.

Руденко Л. Г., Лісовський С. А., Маруняк Є. О. Дилеми регіонального розвитку в Україні. Український географічний журнал. Київ, 2020. 3 (111). С. 36–45.

Самойленко В. М., Іванок Д. В. Моделювання басейнових геосистем: монографія. Київ: ДП «Прінт Сервіс», 2015. 208 с.

REFERENCES

Denisyk G. I. *Antropogeni landshafty Podillya (Anthropogenic landscapes of Podillya)*. A series of 10 books / general. ed. Denisyk G. I. Vinnytsia: Thesis-Edelweiss, 2005–2020. [in Ukrainian].

Denisyk G. I. *Pryrodnycha geografiya Podillya (Natural geography of Podillya)*. Vinnytsia: EcobusinessCenter, 2014. 184 p. [in Ukrainian].

Denisyk G. I. *Serednye Prydnisterya (Middle Transnistria)* / ed. G. I. Denisyk. Vinnytsia: Gipanis, 2007. 431 p. [in Ukrainian].

Denisyk G. I. *Antropogenne landshaftoznavstvo (Anthropogenic landscape science)*. Part I. Global anthropogenic landscape science. Vinnytsia: Vinnytsia Regional Printing House, 2014. 334 p. [in Ukrainian].

Denisyk G. I., Stefankov L. I. & Chizh O. P. Geografy' Ukrayiny – miscevyim gromadam (na prykladi Serednogo Prydnisterya) (Geographers of Ukraine – local communities (on the example of Middle Transnistria). *Regional problems of Ukraine: geographical analysis and search for solutions: materials of the VIII All-Ukrainian scientific-practical conference* / Ed. I. Pilipenko, D. Malchikova. Kherson: Publishing House, Helvetica. 2019. S.98–101. [in Ukrainian].

Denisyk G. I. Pryroda Yampil'skogo rajonu: prygirski oznaky, racionalne vykorystannya (Nature of Yampil district: mountainous features, rational use) // *First Yampil scientific-practical conference*. Yampil-Vinnytsia: PE Balyuk I. B., 2018. 287 p. [in Ukrainian].

Denisyk G. I. & Kizyun A. G. Ekstremalnyj turizm Podil'skoyi Mogylivshchyny (Extreme tourism of Podolsk Mogilev region) // *Sixth Mogilev-Podolsk scientific and local lore conference*. Vinnytsia: PE Balyuk I. B., 2017. 436 p. [in Ukrainian].

Kichunov N. I. Plodovodstvo v Podolskoj gubernyy (Horticulture in the Podolsk province). СПб. В. в, 1901. 97 s. [in Russian].

Kizyun A. G. Pryrodni umovy rozvytku ekstremalnogo turizmu u mezhax Podillya (Natural conditions for the development of extreme tourism within Podillya). *Scientific notes of VSPU*. Series: Geography. Vinnytsia, 2016. Issue. 28. pp. 178–185. [in Ukrainian].

Marinich A. M. & Palamarchuk M. M. Konstruktyvno-geografycheskye osnovy racyonalnogo pryrodopolzovannya v Ukraynskoj SSR: teoretycheskye y metodycheskye yssledovannya (*Constructive-geographical bases of rational nature management in the Ukrainian SSR: theoretical and methodical researches*) / resp. ed. Marinich A. M., Palamarchuk M. M. K. : Scientific Opinion, 1990. 200 p. [in Russian].

Rudenko L. G., Lisovsky S. A. & Marunyak E. A. Dylemy regionalnogo rozvytku v Ukrayini (Dilemmas of regional development in Ukraine). *Ukrainian Geographical Journal*. Kyiv, 2020. 3 (111). Pp. 36–45. [in Ukrainian].

Samoilenko V. M. & Ivanok D. V. *Modelyuvannya basejnovykh geosystem: monografiya (Modeling of basin geosystems: monograph)*. Kyiv: State Enterprise «Print Service», 2015. 208 p. [in Ukrainian].

Надійшла 17.05.2021

Г. И. Денисик¹, доктор геогр. наук, профессор
А. Г. Кизюн², канд. геогр. наук, доцент
Л. В. Атаман¹, канд. геогр. наук, ст. преподаватель
В. С. Канський¹, канд. геогр. наук, ст. преподаватель
М. А. Шмагельська³, канд. геогр. наук, доцент

¹Винницкий государственный педагогический университет
имени Михаила Коцюбинского, кафедра географии
ул. Острожского, 32, г. Винница, 21001, Украина
ataman2412@gmail.com

²Винницкий торгово-экономический институт КНТЭУ,
кафедра туризма и гостинично-ресторанного дела
ул. Соборная, 87, г. Винница, 21100, Украина

³Винницкий кооперативный институт
ул. Академика Янгеля, 59, г. Винница, 21009, Украина

РЕГИОНАЛЬНЫЕ КОНСТРУКТИВНО-ГЕОГРАФИЧЕСКИЕ ИССЛЕДОВАНИЯ В ХОЗЯЙСТВЕННОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ МЕСТНЫХ ОБЩИН

Рассмотрена проблема рационального использования региональных и местных особенностей природных условий и природных ресурсов в развитии современных обществ; указано, что конструктивно-географические и конструктивно-ландшафтоведческие исследования в этом процессе должны решать задачи рационального природопользования в пределах территории каждой общины. В связи с активным реформированием современного хозяйства необходимо постепенно отходить от стандартных методов использования природных ресурсов, повсеместно учитывать их региональные и местные особенности, традиции и обычаи хозяйственного освоения. Это касается любого региона Украины. Как пример – рассмотрено Подолье, а в его пределах подробнее Среднее Приднестровье. Показано, что своеобразную, часто и уникальную, природу и ландшафт Среднего Приднестровья сейчас используют не рационально, без учета их региональной и местной специфики. Отмечено, что конструктивно-географические исследования позволили разработать план рационального использования местными общинами природных ресурсов Среднего Приднестровья с учетом их специфики, исторических традиций, обычаев и современных потребностей. Он включает как восстановление традиционных и эффективных в прошлом (виноделие, садоводство, производство табака), реконструкцию современных отдельных отраслей хозяйства и развитие новых (рекреация, экстремальный туризм, современные народные промыслы). Учет региональных и местных особенностей природных условий и ресурсов не только Среднего Приднестровья, но и любого региона Украины – это одно из направлений к расцвету местных общин, сохранению и рациональному использованию природы и ландшафта их территорий.

Ключевые слова: Подолье, Среднее Приднестровье, регион, конструктивно-географические исследования, местные общины, рациональное природопользование.

G. Denisyk¹, A. Kizyun², L. Ataman¹, V. Kansky¹, M. Shmagelskaya³

¹Vinnitsia State Pedagogical University named after Mykhailo Kotsyubynsky,
Department of Geography

Ostrozko St., 32, Vinnitsia, 21001, Ukraine, ataman2412@gmail.com

²Vinnitsia Trade and Economic Institute KNTEU,

Department of Tourism and Hotel and Restaurant Business

Soborna St., 87, Vinnitsia, 21100, Ukraine

³Vinnitsia Cooperative Institute

Ac. Yangel St., 59, Vinnitsia, 21009, Ukraine

REGIONAL CONSTRUCTIVE-GEOGRAPHICAL RESEARCH IN ECONOMIC ACTIVITY OF LOCAL COMMUNITIES

Abstract

Problem Statement and Purpose. The problem of rational use of regional and local features of natural conditions and natural resources in the development of modern communities is relevant; constructive-geographical and constructive-landscape research in this process should solve the problem of rational nature management within the territory of each community. In connection with the active reform of the modern economy, it is necessary to gradually move away from standard methods of using natural resources, taking into account their regional and local features, traditions and customs of economic development. This applies to any region of Ukraine. As an example – considered Podillya, and within its boundaries in more detail the Middle Transnistria.

Data & Methods. For the preparation of the article the publications of domestic and foreign scientists in the field of constructive geography and landscape science on the mentioned problem, materials of Vinnitsia regional archive, field constructive-geographical researches during 2010–2020 were used. Methods: comparative-geographical, statistical, analysis and synthesis and generalization. The principle of historicism was used to analyze the dynamics of decentralization processes and the significance of the formation of united territorial communities within Middle Transnistria. The comparative-geographical approach allowed to investigate the spatial differences of regional constructive-geographical research in the economic activity of local communities.

Results. It is shown that the peculiar, often unique, nature and landscape of Middle Transnistria is now used irrationally, without taking into account their regional and local specifics. It is noted that constructive and geographical studies have made it possible to develop a plan for the rational use of natural resources of Middle Transnistria by local communities, taking into account their specifics, historical traditions, customs and modern needs. It includes both the restoration of traditional and effective in the past (winemaking, horticulture, mulberry, tobacco production), the reconstruction of modern individual industries and the development of new ones (recreation, extreme tourism, modern crafts). Taking into account regional and local peculiarities of natural conditions and resources not only of Middle Transnistria, but also of any region of Ukraine is one of the directions to the prosperity of local communities, preservation and rational use of nature and landscape of their territories.

Keywords: Podillya, Middle Transnistria, region, constructive-geographical research, local communities, rational nature use.